

Slovenščina v Trstu: Opis sodobne jezikovne krajine

DOI: 10.4312/SSJLK.61.23-33

Andreja Žele, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana; andreja.zele@ff.uni-lj.si**Rada Lečič**, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana; rada.lecic@ff.uni-lj.si

Slovenščina je bila v Trstu vedno prisotna, vendar njen status ni bil nikoli samoumeven. Morala se je gojiti in razvijati znotraj različnih dejavnosti in k temu so največ prispevali: italijanske državne šole s slovenskim učnim jezikom, kulturno-izobraževalna središča, slovensko gledališče, knjižnice, založbe, različni mediji. Lahko bi rekli, da je raba slovenščine v Trstu omejena in krnjena, zato je treba sproti opozarjati na že uzakonjene jezikovne pravice, hkrati pa spodbujati vzajemno dvo- in večjezičnost ter vzajemno spoštovanje različnosti nasploh. Znotraj nabora in izbora jezikovnih študijev sta možna tudi učenje in študij slovenščine.

slovenščina, večjezičnost, Trst, kulturno-izobraževalna središča, publikacije

Slovene has always been present in Trieste, but its status has never been taken for granted. It had to be cultivated and developed through various activities, with the greatest contributions coming from Italian state schools with Slovene as the language of instruction, cultural and educational centers, the Slovene theater, libraries, publishing houses, and various media. One could say that the use of Slovene in Trieste is limited and restricted. Therefore, it is crucial to continuously highlight and uphold the language rights already established while promoting mutual bilingualism and multilingualism, as well as mutual respect for diversity in general. Within the range and selection of available language courses, it is also possible to learn and study Slovene.

Slovene, multilingualism, Trieste, cultural and educational centers, publications

1 Trst, Slovenci in slovenščina

»Mama ... ali še veš? Ko smo bili v Trstu ... sem šel po cesti [...]«, – »Kedaj pa si bil v Trstu?« [...]», – »Ali si videl morje?« sem ga vprašal jaz. Pogledal me je z zaupljivimi očmi ter je premišljeval. »Morje? Videl sem ga ... Ampak mostu ni bilo nič tam, pa sem kar čez skočil!«, – »Čez morje?« – »Čez morje sem skočil ...« V tistih svetlomodrih, žarečih, čistih očeh ni bilo sence lažnosti, niti ne otroške porednosti. Resnično in trdno je veroval, da je bil v Trstu, da je videl morje, ter da je vsled pomanjkanja mostu čez morje skočil, ker je pač moral na ono stran [...]

(Ivan Cankar, *Zbrano delo* 19: 266–267)

Tako je Ivan Cankar izpovedal svojo otroško empatijo do Trsta in v svojem zadnjem tržaškem predavanju 20. aprila 1918 še poudaril oz. ponovil: »Ljubljana je srce Slovenije,

Urška Perenič (ur.): *Trst v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*.

Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025

(zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 61)

ISSN 2386-0561, e-ISSN 2386-057X

ISBN 978-961-297-602-6, 978-961-297-603-3 (PDF)

Trst pa so njena pljuča«. Lahko bi še dodali, da se je to zgodilo v zgodovinsko prelomnem času, saj je s koncem prve svetovne vojne, po petsto letih habsburške vladavine, Trst z zaledjem kmalu pripadel Kraljevini Italiji. Kljub svoji narodnostni barvitosti pa je bil ob zadnjem popisu prebivalstva v nekdanji avstro-ogrski monarhiji 1910 (in v popravljeni različici leta 1911) celo največje slovensko mesto, v katerem je živel kar 56.000 Slovencev.

Kaj pa današnji Trst? Na kakšni stopnji je svetovljanska odprtost in kako vpliva tudi na današnjo rabo slovenščine kot manjšinskega jezika in na odnos do slovenščine sploh? Sorazmerno aktualno tržaško stanje lahko razberemo iz zapisa Poljanke Dolhar (2016), zamejske publicistke in slovenistke:

Včasih imam občutek, da živim v dveh različnih mestih. Eno se imenuje Trst in je moje rojstno mesto. Drugo se imenuje Trieste in je prav tako moje rojstno mesto. Eno govori, bere, sanja v slovenskem in italijanskem jeziku, drugo pa samo v italijanskem. Kajti slovenščino poučujejo v zelo redkih italijanskih šolah, tako redkih, da jih prešteješ na prste ene roke. Oba jezika zato obvladajo skoraj izključno Slovenci.

2 Kaj kaže in napoveduje trenutno stanje? Kaj vse je zastavljeno in spodbujeno in kaj res (za)živi in kje?

To je zgolj pregledni popis možnosti rabe slovenščine v Trstu in okolici. Seveda pa vsaka predstavitev vedno vzbudi tudi kritične pomisli, koliko od naštetega in zastavljenega se lahko uspešno oz. učinkovito uresniči.

Kako je z rabo slovenskega jezika v različnih govornih položajih?¹ Aktualno stanje namreč kaže, da večina slovensko govorečih vedno ali pogosto uporablja slovenski jezik zlasti doma, na delovnem mestu in pri društvenih dejavnostih, medtem ko na uradih, sodiščih, v trgovinah in gostinskih lokalih večinsko uporabljajo italijanski jezik.

2.1 Vloga kulturno-izobraževalnih središč

Tovrstna središča slovenski skupnosti v Trstu omogočajo kontinuirana druženja. Mislimo zlasti na Narodni dom na Filzijeve ulici v središču mesta ter palačo Maksa Fabianija, simbol slovenstva v Italiji, ki še vedno čaka na izselitev tržaške univerze (ta trenutno zaseda večino prostorov). Leta 2022 je stavba formalno prešla v lastništvo Fundacije Narodni dom, ki sta jo ustanovili obe krovni organizaciji slovenske manjšine v Italiji: Svet slovenskih organizacij (SSO) in Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ). Tu bodo v prihodnje dobile sedež najpomembnejše slovenske organizacije, vendar bodo razmislili tudi o dodatnih vsebinah, ki bi palačo ohranjale živo. Med idejami je mednarodna ali evropska izobraževalna ustanova, v okviru katere bi potekal podiplomski študij v več jezikih.

1 V vseslovenski eAnketi 2017, ki bila sestavni del ciljnega raziskovalnega projekta Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov, je sodelovalo tudi 255 uporabnikov slovenskega jezika v Italiji, tj. 4,4 % v anketi zajetega vzorca (Gliha Komac 2017).

Še eno pomembno tržaško središče oz. stičišče je Narodni dom pri Sv. Ivanu, kjer bodo svoje prostore imeli Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), Odsek za zgodovino in etnografijo, Oddelek za mlade bralce Narodne in študijske knjižnice ter slovenski kulturni društvi Slavka Škamperleta in Marija Kogoja. In kar je najpomembnejše: našeta središča nagovarjajo najprej in zlasti zamejce vseh generacij, potem pa tudi preostalo tržaško kulturno srenjo. Z normalizacijo odnosov med skupnostma je marsikje izginila potreba po jasni opredelitvi, bodisi narodnostni bodisi jezikovni. Tako so okolja, ki so bila v preteklosti srečevališča članov slovenske skupnosti, zdaj postala prostori kulturnega in jezikovnega stika, kjer se raba slovenščine prepleta z rabo italijanščine. Tovrstno sožitje je zaželeno, vendar je pravo le takrat, ko je zgrajeno na uzakonjeni in dobro vodeni jezikovni politiki. Dejansko stanje pa kaže, da slovenska skupnost v Italiji ni nikoli razvila celovite in koherentne jezikovne politike, ki bi bila eksplicitno opredeljena v ustreznem dokumentu (prim. Brezigar 2024: 64).

2.1.1 Raziskovalne ustanove

Slovenska narodna skupnost v Italiji je že v prvi polovici 60. let 20. stoletja zaznala potrebo po ustanovi, ki bi zbiral in hranila gradivo, analize in študije o položaju manjšine za politične in strokovne razprave ter za načrtovanje njenega razvoja na kulturnem, političnem in gospodarskem področju. Tako sta vse od ustanovitve med prednostnimi cilji inštituta SLORI, ki deluje v manjšinskem družbenem okolju, izobraževanje in spremljanje sociolingvističnih okoliščin. Inštitut sistematično sledi razvoju strukturnih razsežnosti v slovenskih šolah ter motivaciji za vpis v šole s slovenskim učnim jezikom. Vzporedno spremlja tudi sociolingvistične procese, ki se odvijajo na vseh družbenih ravneh, tako med pripadniki manjšinske skupnosti kot v medskupinskih odnosih in komunikaciji s pripadniki drugih etničnih in jezikovnih skupnosti. Leta 2019 je vzpostavil Delovno skupino za slovenski jezik, ki daje strokovno pomoč pri načrtovanju jezikovnih strategij in politik, ponuja pa tudi vrsto storitev na področju svetovanja, izobraževanja, priprave gradiv, lektoriranja, raziskovanja, promocije in drugih oblik jezikovne podpore skupnosti.

Kljub številnim dejavnostim in pobudam oblikovanje jezikovne politike slovenske skupnosti v Italiji zaostaja: za zdaj (še) ni učinkovitih rezultatov oz. so ti skromni in delni, vezani na ambicije posamezne organizacije ali posameznika, da na tem področju nekaj naredi (Brezigar 2024). Mogoče ob vsej podpori in želji nekaj premakniti še vedno manjka temeljno poznavanje specifičnosti jezikovnega okolja in jezikovnih izkušenj v zamejskem okolju od spodaj navzgor; skratka, vedeti je treba, da so jezikovna izhodišča zamejcev in njihov pogled na slovenščino precej drugačna od pogledov tistih govorcev slovenščine, ki živijo in delujejo v matici.

Vsaj po novejših raziskavah sodeč (prim. Orel 2013; Gliha Komac 2020), pa je slovenska jezikovna in narodna identiteta med mladimi slovenskimi zamejci v Italiji precej razširjena in zaenkrat opazno ne upada; na socialnih omrežjih se prepletajo rabe slovenskega, italijanskega in angleškega jezika, zato se ne bi moglo reči, da je omenjena raba kakorkoli

usmerjena v namerno diskriminatornost do enega izmed jezikov, npr. slovenščine. Mogoče je slednje zgolj posledica prevlade globalne pragmatičnosti v smislu: priznavam in sprejemam tisto, kar se mi trenutno splača.

2.1.2 Narodna in študijska knjižnica (NŠK)

Narodna in študijska knjižnica je osrednja knjižnica Slovencev v Italiji. Glavna naloga njenih oddelkov je posredovanje knjižničnega gradiva v slovenščini, pospeševanje bralne kulture ter zbiranje, urejanje, hranjenje in vrednotenje kulturne in znanstvene dediščine Slovencev v Italiji. Uradno je bila ustanovljena 17. julija 1947, za javnost pa odprta po drugi svetovni vojni, leta 1949. Dežela Furlanija - Julijska krajina ji je leta 1976 priznala status knjižnice posebnega deželnega pomena. Osrednji sedež NŠK je v središču Trsta blizu sinagoge, v prvem nadstropju stavbe, kjer domujejo tudi druge slovenske ustanove.²

Danes ima NŠK status splošne knjižnice, ki med drugim zbira, popisuje in hrani dokumentarno gradivo o Slovencih v Italiji. Njen fond pretežno sestavlja gradivo v slovenščini, ki je vključeno tudi v vzajemni katalog slovenskih knjižnic Cobiss; hrani približno 170.000 enot gradiva, ki ga prek medknjižnične izposoje posreduje knjižnicam v Sloveniji. Tržaški sedež ima z Osrednjo knjižnico Srečka Vilharja iz Kopra vzpostavljeno učinkovito brezplačno medknjižnično izposajo. Svojim bralcem v brezplačno uporabo ponuja tudi bogat izbor e-virov v slovenščini in drugih jezikih: na voljo so izposoja slovenskih e-knjig prek novega portala Cobiss Ela, mobilna aplikacija Audibook za izposoja zvočnih knjig in PressReader z zbirko elektronskih časopisov. Knjižnica obenem sistematično zbira in ureja gradivo in publikacije, ki jih bodisi izdajajo Slovenci v Italiji bodisi so ti v njih obravnavani. Vsako leto na pobudo knjižnice v *Koledarju Goriške Mohorjeve družbe* izide Bibliografija slovenskega tiska v Italiji, v *Trinkovem koledarju* pa Bibliografija slovenskega tiska v Videmski pokrajini. Knjižnica z različnimi projekti spodbuja in krepi bralno kulturo med Slovenci v Italiji, redno organizira vodene obiske, prireja kulturne dogodke in razstave mladih likovnih ustvarjalcev ter fotografov.

2.1.3 Tržaško knjižno središče

Tržaško knjižno središče je edina slovenska knjigarna, ki se nahaja v središču Trsta, in sicer domuje v bližini Narodnega doma, po katerem je povzeta tudi oblika notranje opreme knjigarne. Deluje pod upravo podjetja TS360 srl, ki je bilo ustanovljeno prav v ta namen.

Tržaško knjižno središče je hkrati več kot samo knjigarna: od leta 2015 je prostor, kjer lahko Slovenci v svojem mestu kupijo slovensko knjigo zase, za otroke ali kot darilo. Središče opravlja tudi vlogo kulturnega posrednika med slovensko in italijansko kulturo, saj imajo v svoji prodajni ponudbi bodisi slovenske knjige bodisi zemljevide ali vodiče po

2 Zelo obiskan je tudi goriški, po Damirju Feiglu poimenovani sedež v obnovljenih prostorih Fabianijevega Trgovskega doma.

Sloveniji. Redna povabila, ki nam jih iz središča pošiljajo, kažejo, da knjigarna opravlja tudi promocijsko vlogo za slovensko kulturno ponudbo in slovenski turizem; v njej na kulturnih in literarnih srečanjih naletimo na vidne kulturne osebnosti iz Trsta in matice.

2.1.4 Slovensko stalno gledališče

S požigom Narodnega doma (1920) je bilo slovensko gledališče – katerega začetki segajo k 1902. leta ustanovljenemu Dramatičnemu društvu – ukinjeno za kar četrto stoletja, dokler se ni kot poklicno znova za stalno vzpostavilo leta 1945.³ Svoje prostore je dobilo šele leta 1964 z otvoritvijo Kulturnega doma v Petronijevi ulici.

V zadnjem obdobju tržaško gledališče s povečano pozornostjo nagovarja tudi italijansko govoreče občinstvo, kar kažejo abonmaji s podnapisi v italijanskem jeziku in sodelovanja z italijanskimi gledališči. S tem se poudarjata jezikovna vzajemnost in prepotrebna vzajemna solidarnost. Prav tako Slovensko stalno gledališče krepi ustvarjalne vezi z osrednjeslovenskim prostorom.

2.1.5 Publikacije

Medijski delavci, ki so uredniki in novinarji slovenskih medijev v Italiji, pomembno soustvarjajo védenje in mnenje o življenju slovenske skupnosti v Italiji. Poleg tega so pomembni tvorci sprotnega izrazja v slovenščini, tako splošnega kot strokovnega.⁴

Založništvo tržaškega tiska (ZTT) je tržaška založba, ki je usmerjena v izdajanje del avtorjev slovenske narodne skupnosti v Italiji. Od svoje ustanovitve leta 1945 pod imenom Gregorčičeva založba izdaja dela s področja literature in esejistike, zgodovinopisja idr. V središču Trsta, na ulici Donizetti 3, domuje tudi druga pomembna slovenska založba Mladika, ki deluje od leta 1957 in izdaja poleg knjižnega programa v slovenščini in italijanščini tudi istoimensko revijo *Mladika*.

Primorski dnevnik je edini slovenski časopis slovenske narodne skupnosti v Italiji, ki neprekinjeno izhaja od maja 1945. Dnevnik že od začetka izhajanja poroča v slovenskem jeziku o novicah iz Trsta, Gorice, Slovenije in Furlanije - Julijske krajine, pa tudi o italijanskih in svetovnih dogodkih. Danes je postal multimedij z uredništvom, ki združuje mlade diplomirane in nadpovprečno pismene Slovence (Devetak 2022: 39).

3 Tržaško obdobje je bilo za slovensko igralko Štefko Drolc nepozabno, čeprav obenem tudi zelo naporno. V Trst je namreč prišla tri leta po koncu vojne in po dolgoletnem fašističnem zatiranju. »Kaj res, igrali boste v slovenščini?« so jih kar naprej spraševali Tržačanke in Tržačani, se spominja igralka. Gledalci so v dvoranah pozimi pogosto sedeli v plaščih, voda v kozarcih na odru je ledenela, vendar nas ni zeblo, še pravi intervjuvanka. »V predstavi te ne more zebsti, toda tedaj so nas grel tudi gledalci,« dodaja Drolčeva v sobotnem Objektivu *Primorskega dnevnika*, 18. 1. 2014 (pogovor z igralko Trst je še danes moja hrana).

4 Toda slovenska terminologija pričakovano uhaja, kajti »[n]esmiselno bi bilo, če bi slovenski mediji v Italiji uporabljali uradno slovensko terminologijo, tega ljudje ne bi razumeli in ne bi sprejemali. Skratka, jezik je sestavni del družbe, v kateri človek živi, in zato je normalno, da se uveljavlja terminologija, ki je lastna temu prostoru.« (Brezigar 2022: 69)

2.1.6 Slovenska redakcija RAI

RAI, Radiotelevisione italiana, je programsko samostojna televizijska redakcija slovenske narodne skupnosti v Italiji. Od leta 1996 deluje slovenski program v okviru deželnega uredništva (Furlanija - Julijska krajina) italijanske medijske mreže RAI na frekvencah RAI 3 bis fvg (Friuli Venezia Giulia). Njen signal ne seže v vsa območja slovenske avtohtone poselitve v Italiji, problematični so odmaknjeni predeli Videmske pokrajine. V okviru mreže RAI deluje tudi radijski program v slovenščini Radio Trst A.

Slovenska redakcija ustvari tako za radio kakor za televizijo petindvajset minut programa ob delovnikih in vsaj petinosemdeset minut ob koncih tedna. Osrednji del programa je dvajsetminutni TV dnevnik ob 20.30, pred tem se predvaja pet minut otroškega programa. Vsaj šestdeset minut različnega televizijskega sporeda v slovenskem jeziku (dokumentarni in drugi filmi, okrogle mize, oddaje verske vsebine) je predvajanega ob sobotah in nedeljah ob 20.50. Postopno povečevanje avtonomije je v zadnjih dvajsetih letih doseglo 208 ur slovenskega tedenskega programa na televiziji, vključno z objavami na spletu.

3 Jezikovna volja med operativno in simbolno vlogo

Zlasti po zaslugi *Primorskega dnevnika* in nekaterih drugih medijev lahko v Trstu spremljamo aktualne dogodke, vezane tudi na rabo slovenščine. Pri tem se vedno znova potrjuje, kako pomembni so sproti odzivi, zlasti opozarjanje na uzakonjene pravice o rabi slovenščine – in posledično čim bolj sproti reševanje konkretnih dilem, ki navadno vplivajo na bolj načelne odločitve in jih oblikujejo ali zgolj utrjujejo.

3.1 Slovenščina v tržaškem mestnem svetu potrebuje politično voljo

Po poročanju *Primorskega dnevnika* so trije slovenski občinski svetniki novembra 2024 v tržaškem občinskem svetu na srečanju območnih svetnikov z odbornikom za finance izpostavili pravico do uporabe slovenskega jezika oz. pravico do simultane tolmačenja.

Na vprašanje, ali imajo območni in občinski svetniki v Občini Trst pravico nastopanja v svojem maternem jeziku, je predsednik paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine, ki skrbi za izvajanje Zaščitnega zakona za Slovence v Italiji 38/2001,⁵ jasno odgovoril, da je v devetem členu navedeno, kako se v izvoljenih telesih na območju, kjer se zakon izvaja, uveljavlja pravica do rabe slovenskega jezika. Na seznam krajev spada od leta 2007 tudi Občina Trst. Se pravi, da imajo občinski in območni svetniki po zakonu pravico, da pri svojem delu uporabljajo slovenski jezik, čemur bi volilna telesa morala prilagoditi tudi svoje pravilnike in službe.

5 Zaščitni zakon za Slovence v Italiji (Zakon 38/2001): V nadaljevanju sta pomembno izhodišče temeljna evropska dokumenta, ki ščitita manjšinske pravice (Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin) in manjšinske oz. regionalne jezike (Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih – ELMJ). Čeprav Italija slednje še ni ratificirala, so njeni predstavniki sodelovali pri sprejemanju vrste za evropske manjšinske skupnosti pomembnih določil (prim. Gliha Komac 2020).

Sicer pa so, kot še poroča *Primorski dnevnik*, slovenski svetniki Demokratske stranke v tržaškem mestnem svetu leta 2022 predsedniku tržaškega občinskega sveta predstavili določila zaščitnega zakona. Pojasnili so mu še, da slovensko narodno skupnost omenja prvi člen občinskega statuta. Na sestanku so dosegli, da lahko na poziv odgovorijo s »prisoten, presente«, v občinskem svetu pa v slovenščini lahko spregovorijo tudi ob priložnostnih pozdravih in komemoracijah.⁶

3.2 V Trstu niso zagotovili denarja za poslovanje v slovenščini

Občina Trst leta 2025 ni pristopila k Mreži za slovenski jezik v javni upravi Furlanije - Julijske krajine (FJK),⁷ s čimer bi si zagotovila sredstva za poslovanje v slovenščini, zaradi česar tržaška občina v letu 2025 ni obnovila pogodbe tajnicama, ki sta znali slovensko in sta opravljali tudi prevajalsko delo na sejah območnih svetov. Tako je od začetka leta delo v dveh območnih svetih oteženo. Kakor je še poročal *Primorski dnevnik*, je cilj omenjene mreže poenotiti upravno-pravno terminologijo, izboljšati kakovost slovenskih upravnih besedil in olajšati prevajalsko delo. V prejšnjih letih je pristop k mreži tržaški občini omogočil finančno podporo v znesku osemdeset tisoč evrov, poslovanje tudi v slovenskem jeziku in kritje stroškov za osebje v območnih svetih.

Na spletni strani dežele FJK sicer piše, da lahko lokalne uprave in koncesionarji za opravljanje javnih služb na območju, kjer je zgodovinsko prisotna slovenska narodna skupnost, tudi brez pristopa k mreži zaprosijo za finančno podporo za spodbujanje rabe slovenščine v javni upravi na podlagi projektov, za katere se objavijo posebni razpisi.

3.3 Nenavadna trojezičnost v Trstu: Kaj pa slovenščina?

Čeprav je Trst večjezično mesto, so slovenski napisi na cestnih tablah in javni napisi žal še danes občasno oskrunjeni, medtem ko je slovenščina na njih pogosto pomanjkljiva ali celo napačna, kar je zelo nazorno prikazano na Slikah 1 in 2.

Slika 1: Napis pri vstopu na pokopališče
(vir: osebni arhiv Mirana Košute)

- 6 Da je z malo politične volje tudi dejansko mogoče doseči udeležanje zakonskih določil, se je že leta 2013 potrdilo npr. v goriškem občinskem svetu, kjer so slovenski svetniki svoje govore lahko prebrali v obeh jezikih, pozneje je Občina Gorica zaposlila še tolmača, ki je slovenske nastope simultano prevajal.
- 7 Rok za prijavo za podaljšanje sodelovanja znotraj Mreže za slovenski jezik v javni upravi Furlanije - Julijske krajine (FJK) se je iztekel 31. januarja 2025.

Primorski dnevnik ugotavlja, da se zadnja leta v Trstu pojavljajo tudi trojezični napisi, vendar brez slovenščine. Omenjeni časniki je že pred nekaj leti opozoril, da sta se na vratih trgovine na Stari mitnici v središču Trsta pojavila napisa »zucar, tirare, pull« in »sburtar, spingere, push« (Slika 3). Napisa naj bi bila v tržaškem narečju, italijanščini in angleščini. Po poročanju časnika je to neke vrste novost, čeprav tržaško narečje za zdaj še ni zakonsko zaščiteno. Seveda pa se z vidika nerabe slovenščine ponuja razlaga, da gre spet za eno od namenskih zastranitvev v smislu izločitve slovenščine.

Slika 3: Trojezični napis na vratih trgovine (vir: Zucar e sburtar: trijezičnost v Trstu, *Primorski dnevnik*, 5. 10. 2018)

Slika 2: Napis pod cestno tablo (vir: osebni arhiv Mirana Košute)

4 Študij slovenščine v Trstu: Kje in kako?

Študij slovenščine je na tržaški univerzi mogoč na dveh oddelkih: na Oddelku pravnih ved, jezikoslovja, tolmačenja in prevajanja (Dipartimento di Scienze giuridiche, del Linguaggio, dell'Interpretazione e della Traduzione), ki od leta 2012 združuje nekdani Visoki šoli za tolmače in prevajalce (SSLMIT – Scuola superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori) ter pravno fakulteto, in na Oddelku za humanistične študije.⁸ Prvi se nahaja v Narodnem domu, drugi pa ima svoj sedež v Ulici Androna Campo Marzio.⁹

⁸ V okviru italijanskih univerz delujejo posamezni oddelki in ne fakultete.

⁹ Lektorata s študijem slovenščine, ki na Univerzi v Trstu potekata tako na Oddelku za humanistične študije kot na Oddelku za pravne vede, jezikoslovje, tolmačenje in prevajanje, finančno in organizacijsko podpira Republika Slovenija. Oba lektorata sta del mreže lektoratov in študija slovenščine na več kot šestdesetih univerzah po svetu, za katere skrbi program Slovenščina na tujih univerzah v okviru Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Kandidati za vpis na za študij prevajalstva na Oddelku pravnih ved, jezikoslovja, tolmačenja in prevajanja morajo opraviti vstopni izpit, ki ga lahko opravijo v angleščini, nemščini, francoščini ali španščini. Jezik, za katerega se odločijo po uspešno opravljenem izpitu, postane njihov prvi jezik, potem pa morajo izbrati še drugi (poleg zgoraj navedenih je na razpolago še ruščina) in tretji jezik. Žal je slovenščina na razpolago »še le« v zadnjem sklopu izbir, skupaj z arabščino, nizozemščino, portugalsko, ruščino in srbohrvaščino.

Oddelek za humanistične študije Univerze v Trstu pa ponuja možnost eno- ali dvopredmetnega študija slovenskega jezika in književnosti tako na dodiplomski kot na podiplomski stopnji. Bolonjski študij omogoča ločena predavanja za Slovence in Italijane glede na različne stopnje predznanja slovenskega jezika in tudi glede na različne zahtevnostne stopnje in cilje študentov.

Slovenščino je na Oddelku mogoče študirati kot prvi ali drugi predmet znotraj matične smeri Tujih jezikov in književnosti, študenti pa jo lahko vključijo kot izbirni predmet v svoj študijski program tudi v okviru drugih smeri. V samostojnem študijskem programu Slovenski jezik in književnost se v okviru matične smeri slušatelji seznanijo s pregledom zgodovine slovenske književnosti (od začetkov do danes), s fonetiko in fonologijo slovenskega jezika, z oblikoslovjem, s skladnjo in pravopisnimi pravili, med nadaljnjim dveletnim podiplomskim študijem pa lahko poglobijo specifične tematike iz sociolingvistike, sodobnega slovenskega jezikoslovja in slovenske književnosti, prevajajo literarna in tehnična besedila ter se izpopolnjujejo v ustnem in pisnem izražanju. V sodelovanju z videmsko univerzo je možen doktorski študij v okviru doktorata književnih in jezikovnih ved. Poleg študija so študentom ponujene izmenjave Erasmus, poletne ali zimске šole ipd.

Tržaška slovenistika na Oddelku za humanistične študije študente usposablja za dostop do široke palete humanističnih poklicev, zlasti na področjih šolstva, univerze, raziskovanja, založništva, prevajanja, časnikarstva, kulture, gospodarstva, podjetništva ali turizma, pa tudi na številnih drugih delovnih področjih, kjer je potrebno zanesljivo ali odlično jezikovno in književno znanje.

4.1 Razpoložljiva in uporabljana študijska literatura

Najustreznejša študijska literatura izhaja iz konkretnih izkušenj, prilagoditi se je namreč treba specifičnim potrebam jezikovnega okolja. To velja tudi za priročnike za učenje slovenščine v Trstu.

V 90. letih prejšnjega stoletja je bil najbolj uporabljan učbenik Hermine Jug Kranjec *Slovenščina za tujce* (1990), ki je bil tudi večkrat ponatisnjen. K učenju slovenščine v Trstu je zadnji dve desetletji največ prispevala Rada Lečič. Kot dolgoletna lektorica za slovenščino na Oddelku za humanistične študije v Trstu je po letu 2000 za izkazane študijske potrebe napisala številne priročnike za učenje slovenščine, ki jih redno uporabljajo tudi neštudenti. Njen priročnik z naslovom *Osnove slovenskega jezika* (Lečič 2021) je preveden v italijanščino (*Fondamenti della lingua slovena*, 2021) in angleščino (*Basic grammar of the*

slovene language, 2021). Sledil mu je učbenik v dveh delih *Slovenščina od A do Ž/Lo sloveno dalla A alla Ž*. (Lečič 2022). V vsakem delu je deset vsebinskih sklopov oziroma lekcij in vsaka izmed njih vsebuje nabor leksikalnih in slovničnih novosti. V obeh delih so slovnične tabele z vsemi pregibalnimi obrazci, slovensko-italijanski slovar z več kot 2000 besedami v prvem in 4500 besedami v drugem delu, prevod vaj in rešitve, vajam za slušno razumevanje in pravilno izgovarjavo pa so dodani zvočni posnetki besedil iz lekcij. Učbenik je preveden v italijanščino, angleščino, nemščino, srbsščino, ruščino in albanščino. Prav tako je treba omeniti priročnik *Parlo, parli, parliamo sloveno*, ki je zlasti oblikoslovni priročnik in slovar hkrati s seznamom 1400 najpogostejših slovenskih glagolov in njihovimi oblikami (Lečič 2022). Iz oblike v pomen in naprej v slovensko idiomatiko nas popelje priročnik *Slovenski predlogi in frazemi* (Lečič 2019), ki vključuje več kot 1000 povedi s predlogi in več kot 400 frazemov z razlago pomenov ter petdeset celostranskih duhovitih ilustracij z dobesednim pomenom frazemov. V dvojezični različici z italijanskim prevodom (*Preposizioni e frasi idiomatiche slovene*, 2019) je nazorno prikazano, kateri predlogi in frazemi so enaki ali podobni slovenskim in v katerih primerih se razlikujejo. Avtorica je zbrala še petsto slovenskih pregovorov in izrekov v knjigi z naslovom *Lepa beseda lepo mesto najde: slovenski pregovori in izreki* (Lečič 2023).

4.2 Kaj se napoveduje?

Prihodnost rabe slovenskega jezika nakazuje sprotno stanje v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom. Prikazani trendi vpisov prvošolcev na posamezni stopnji šolanja za obdobje od 2022/23 do 2032/33 za slovensko šolstvo kažejo negativne številčne napovedi (Bogatec 2021). Manj otrok v vrtcih in šolah s slovenskim učnim jezikom pomeni manj govorcev slovenskega jezika ter posledično manj uporabnikov in nosilcev slovenske kulture. Vse je odvisno od tega, ali bomo v nadaljevanju zmogli ustvariti pogoje, da bi se mladi zamejci čutili tudi kot pripadniki slovenske manjšinske skupnosti, in ali bomo rabo slovenskega jezika in kulture v smislu večjezične in večkulturne prednosti znali vključiti v svoje življenjske načrte in osebne ambicije.

5 Zaključna opažanja

Odkrita težnja tržaških Slovencev po kar čim bolj enakovredni večjezičnosti bi lahko največ prispevala tudi k nadaljnjemu uveljavljanju in razvoju slovenščine: kajti vedno bolj očitno postaja, kako se v procesih globalizacije in medkulturne komunikacije kaže pozitiven odnos do večjezičnosti, hkrati pa se vprašanje jezika kot pomembnega nosilca identitete potiska v ozadje in zato postaja obrobno. Ob vedno večjem globalnem pragmatizmu na vseh področjih je bistveno vzdrževati vzajemno kulturno-jezikovno spoštovanje, ki ga ustrezno posodobljena uzakonjena jezikovna raba lahko samo še potrjuje in utrjuje. Vendar še vedno primanjkuje vodene eksplicitne oziroma uradne jezikovne politike in tudi bolj vodene implicitne neuradne izkušnjske jezikovne politike, tj. tako tiste, ki je opredeljena

v političnih dokumentih in zakonodaji, kot one, ki dnevno spremlja in ugotavlja dejansko stanje jezikovnih praks – kje in kako se slovenščina dejansko uporablja.

Lahko samo pritrdimo Sari Brezigar (2024: 69), dobri poznavalki delovanja slovenske skupnosti v Italiji:

Oblikovanje smiselnih in eksplicitnih jezikovnih politik, ki bodo sčasoma prerasle v sistem jezikovnega upravljanja, je edina pot za ohranjanje in krepitev slovenskega jezika v tem okolju. Status quo namreč ne odraža odsotnosti jezikovne politike, temveč izrazito disfunkcionalno implicitno jezikovno politiko, ki ne postavlja nobene smiselne protiuteži spreminjanju slovenskih okolij v okolja jezikovnega in kulturnega stika.

Viri in literatura

- BOGATEC, Norina, 2021: *Predvideni vpisi prvošolcev na posamezni stopnji šolanja v obdobju šolskih let 2022/23–2032/33. Vrtci in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji*. Trst: SLORI.
- BREZIGAR, Bojan, 2022: Jezik, okolje, pluralnost. Zakaj so slovenski mediji v Italiji »drugačni«. Nadia Roncelli (ur.): *Slovenski mediji v Italiji nekoč in danes*. Ljubljana: Slovenska matica. 68–70.
- BREZIGAR, Sara, 2024: Jezikovna politika: kaj je in zakaj jo Slovenci in Slovenke v Italiji krvavo potrebujemo? Matejka Grgič (ur.): *Slovenščina v Italiji*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut.
- CANKAR, Ivan, 1974: Lažnivost in fantazija. *Troje povesti/Črtice. Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* 19. Ljubljana: DZS. 265–267.
- DEVETAK, Igor, 2022: Primorski dnevnik ali o Gozdu, Tipkovnici in Čivku. Nadia Roncelli (ur.): *Slovenski mediji v Italiji nekoč in danes*. Ljubljana: Slovenska matica. 35–40.
- DOLHAR, Poljanka, 2016: Moji rojstni mesti. *LUD Literatura*, 19. 10. 2016. <https://www.ludliteratura.si/esej-kolumna/moji-rojstni-mesti/> (dostop 30. 1. 2025)
- GLIHA KOMAC, Nataša (ur.), 2017: *Ciljni raziskovalni projekt Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov: raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU idr.
- GLIHA KOMAC, Nataša, 2020: *Slovenski jezik s perspektive uporabnikov slovenskega jezika v Italiji*. Jerca Vogel (ur.): *Slovenščina – diskurzi, zvrsti in jeziki med identiteto in funkcijo. Obdobja* 39. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. <https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-39/>
- JUG KRANJEC, Hermina, ⁸1990: *Slovenščina za tujce*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- LEČIČ, Rada, 2019: *Slovenski predlogi in frazemi/Preposizioni e frasi idiomatiche slovene*. Cerklje: Založba Gaya, Gaya d.o.o.
- LEČIČ, Rada, ³2021: *Osnove slovenskega jezika – slovnični priročnik*. Cerklje: Založba Gaya, Gaya d.o.o.
- LEČIČ, Rada, 2021: *Fondamenti della lingua slovena – manuale di grammatica./Basic grammar of the slovene language – language manual*. Cerklje: Založba Gaya, Gaya d.o.o.
- LEČIČ, Rada, ³2022: *Slovenščina od A do Ž/Lo sloveno dalla A alla Ž* (1. in 2. del). Cerklje: Založba Gaya, Gaya d.o.o.
- LEČIČ, Rada, 2022: *Parlo, parli, parliamo sloveno: manuale morfologico e dizionario dei verbi sloveni*. Cerklje: Založba Gaya, Gaya d.o.o.
- OREL, Špela, 2013: *Raba slovenskega jezika mladih zamejskih Slovencev v Italiji na socialnem omrežju Facebook*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Primorski dnevnik: <https://www.primorski.eu/> (dostop 30. 1. 2025)
- Zaščitni zakon za Slovence v Italiji: Zakon 38/2001. <https://www.slovenskaskupnost.org/downloads/2%20-%20Zakon%2038-2001.pdf> (dostop 30. 1. 2025)